

Verőcén új(ra) tüzek gyúlnak

A Gorka Kerámiamúzeum
és a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem együttműködése

■ Médiuemlélet ide vagy oda, a jó hírek valahogy mindig lassabban terjednek, mint a rosszak. Sajnos, ez a megfigyelés igazolódott tavaly szeptemberben is, azon a szakmai konferencián, amelyet az Iparművészeti Múzeumban hívtak össze a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió gyűjteményéből rendezett *Művészet az agyag kolostorából* című kiállítás finisszázására.¹ Az esemény felkért moderátora, Wehner Tibor művészettörténész hét pontot jelölt ki a hazai kerámiaművészet helyzetanalízisének megvitatásához. A harmadik téma volt a kollektív műhelyek, alkotótelepek és szimpóziumok állapota; a vitává éleződő beszélgetés középpontjában – többek között – a Baranyai Alkotótelepek Közhasznú Nonprofit Kft. Villányi Szoborparkja és Siklói Kerámia Alkotóháza állt, melyeket méltatlan körülmények között zártak be 2011-ben. A véleménycsere végén Sárkány Kata keramikusművész kért szót, majd miután azt megkapta, szerényen beszámolt arról, hogy Verőcén (régőbbi neve: Nógrádverőce) a Gorka Kerámiamúzeumban² egy új kerámia-alkotóműhely alapja született meg 2013 nyarán. A közönség soraiban – sajnálatos módon – igen kevesen értesültek a júliusban és augusztusban zajló „tüzes” eseményekről és a szervezők nagyszabású terveiről.

A Gorka Kerámiamúzeum közel egyéves szervezőmunka eredményeként rendezte meg 2013. augusztus 9-én a *Gorka Tűz Fesztivált* Verőcén. A rendezvény változatos, a szakmát és az érdeklődőket egyaránt megszólító programjait – például a Csík zenekar koncertjét vagy a vízparton és a vízben felállított tűzszobrok lángnyelveit – több mint háromezren kísérték figyelemmel a Dunakanyarban. Az esemény célja a Gorka Kerámiamúzeum megújulásának, szabadiskolává és kutatóközponttá való kibővítésének megismertetése, népszerűsítése, támogatók és szponzorok toborzása volt. A Gorka Géza-emlékház a jövőben nem csupán múzeumi feladatokat kíván ellátni, hanem al-

Fotó: Bori Dóra

kotóműhelyként, továbbá az MTA Természettudományi Kutatóközpontjával³ összefogva agyag- és máz-kutatások színhelyévé szeretne válni, visszakapcsolva ezzel egy régi-új központot a magyar kerámiaművészet vérkeringésébe. A megújulás – amely valójában az eredeti funkciók újraindítása – első lépése az alkotóműhely alapját képező égetőkemencék megépítése volt 2013 júliusában, amit a múzeum a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemmel (MOME) kötött együttműködés keretében valósított meg.

Sárkány Kata – a Gorka Kerámiamúzeum akkori művészeti vezetője – 2013 tavaszán kereste fel Kádasi Éva keramikust, a MOME tárgyalkotó (korábban szilikáttervező) tanszékének docensét, hogy segítsen a Verőcén tervezett oktatási és kutatási program megvalósításában. Kádasi Éva, akit alkotóként és oktatóként egyaránt érintett a Siklói Kerámia Alkotóház bezárása, azonnal igent mondott a felkérésre, és vál-

A kétkamrás fatüzes kemence égetőterének falazása habsamott téglákkal / Walling of the firing chamber of the two-chamber woodfired kiln with foam-chamotte bricks
Gorka Tűz Fesztivál, Verőce, 2013. július / Gorka Fire Festival, Verőce, July, 2013

→
Égetés után kibontott kemencefal, az égetőtérben a kész kerámiákkal / The kiln wall opened after firing, with the ready ceramic objects in the firing chamber
Gorka Tűz Fesztivál, Verőce, 2013. augusztus / Gorka Fire Festival, Verőce, August, 2013

lalta, hogy hallgatóival közösen építenek egy magas hőmérsékletű fatüzes kemencét.

A MOME szilikáttervező-képzésében hagyományosan nagy hangsúlyt helyeztek a külső helyszíneken folyó munkára, az üzemi és égetési gyakorlatokra. 2005-ben például, Váczy Réka (a Baranyai Alkotótételek igazgatója) pályázatának finanszírozásában, Fusz György keramikus, egyetemi tanár és akkori osztálya Siklóson építette meg, az amerikai Frederick L. Olsen keramikus és kemenceépítő mester által tervezett, magas hőmérsékletű, fával fűthető kemencetípust: a Super S gyorstüzelőt.⁴ Ezt a fatüzes kemencét azután évente többször is használhatták a hallgatók a gyakorlatban megtapasztalva a kemenceépítés és az égetés technológiáját. A Siklósi Kerámia Alkotóház bezárásával az újabb évfolyamok előtt megszűnni látszott ez a lehetőség.

Berakólapokon sorakozó mázozott tárgyak a fatüzes kemencében, befalazás és égetés előtt / Glazed objects on kiln supplies in the woodfired kiln before walled in and fired
Gorka Tűz Fesztivál, Verőce, 2013. augusztus / Gorka Fire Festival, Verőce, August, 2013

Fotó: Bori Dóra

Verőcére eredetileg szintén egy Olsen-féle Super S kemence felépítésében egyeztek meg, mert ez a világon legerjedtebb konstrukció, amely költséghatékonyan üzemeltethető, működése kiszámítható, ugyanakkor hátránya, hogy mérete miatt nehéz – általában – kisméretű hallgatói munkákkal megtölteni nagy égetőtérét. Figyelembe véve az oktatás és a kísérletek prioritását, a kemence megvalósításának tervezése közben módosították az elképzeléseket. A magas hőmérsékletet biztosító kemenceelemeket egyenként megvizsgálva, a nemzetközi eredmények és szakirodalom áttekintése alapján, egy új, korszerűbb, energiatakarékos kemencét építettek fel. A változtatások – az égetőtérrel közös falú kémény, a csökkentett méretű tüztér, a ritkább égetőrács – mind a kemence hatékonyságát növelik. A kemence két égetőkamrája külön-külön és egyszerre is fűthető. Ennek előnye, hogy az egyes égetőkamrák alapterülete kisebb, továbbá az egyik kamra égetése során keletkező hő átvezethető a másikba, ezáltal felgyorsítható a fűtési/hűlési folyamat. A különálló kéményen megtakarított habsamott téglákat is felhasználták: egy olyan mobil, kötőanyag nélkül építhető, kis alapterületű kemencét állítottak össze, amely a kísérletezéshez, az égetés metódusának, folyamatának gyakorlásához kiváló taneszköz. Az utóbbi konstrukció felidézi Gorka Géza alkotói szellemiségét is, aki miután felhagyott a „katalógusmázak”⁵ biztos és kiszámítható eredményt hozó alkalmazásával, saját mázkísérletekbe fogott,

Fotó: Bori Dóra

Gyöngyvér, Varga Laura, Varga Márton, Zsigó András – építettek fel.

Kádasi Éva a 2013. július 22. és 26. között zajló kemenceépítő gyakorlatot egy mázkurzussal készítette elő a tavaszi félévben.⁸ A kurzuson részt vevő hallgatóknak egy alapmázból kiindulva, azok összetevőit változtatva kellett tulajdonságaikat, színüket, fényüket módosítani és hat kereskedelmi forgalomban levő alapanyagra (porcelánra, Creaton-ra, KS és T4-es agyagokra) alkalmazniuk, továbbá megvizsgálni reakcióikat a redukáló és oxidáló atmoszférájú égetések során. A mázpróbákat és a kikísérletezett mázakkal borított tárgyakat azután az új verőcei kemencékben égették ki augusztus 5. és 9. között, az utolsó égetés, pontosabban a kemence nyitása programpontként szerepelt a Gorka Tűz Fesztiválon.

A nyári égetéseket újabb követte novemberben, majd 2014 májusában. Az egyetem és a múzeum megállapodása értelmében a hallgatók önköltségen égethetnek a verőcei kemencékben, csupán a felhasznált faanyag árát kell kifizetniük. A MOME tehát új gya-

Égetés a kétkamrás fatüzes kemence bal oldali kamrájában / Firing in the left chamber of the two-chamber woodfired kiln
Gorka Tűz Fesztivál, Verőce, 2013. augusztus / Gorka Fire Festival, Verőce, August, 2013

Jó Virginia: Fatüzes kínálótárgy-család / Virginia Jó: Woodfired serving collection

[2013] öntött porcelán, mázazott (színtelen máz, jade szeladonmáz, művészmázak), elektromos égetés: 1260 °C, fatüzes égetés: kb. 1320 °C / porcelain, moulded, glazed (colourless glaze, jade celadon glaze, artists' glazes), electric firing: 1260 °C, wood firing: c. 1320 °C [1,5x12,5x12 cm; 1,5x31x12 cm]

nem ritkán kelet-ázsiai, magastüű repesztett, folyott, ugrasztott mázak ihletésére. Gorka ugyanakkor a korabeli magyar adottságok és lehetőségek korlátozottságával küzdve, alacsony hőfokon tudta égetni tárgyait, így a magastüű máztechnikát csupán a Zsolnay-gyárral való kooperáció alkalmával próbálhatta ki előbb a budapesti, majd a pécsi üzemben.⁶

Az előbbi párhuzamnál jóval nagyobb jelentőségű, hogy Verőce és a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem együttműködése ismét szorosabbá válik. Egykor Gorka Géza nemes felajánlása segítette a frissen végzett hallgatókat,⁷ ma pedig azok a magas hőfokú, fatüzes kemencék, melyeket a Gorka Kerámiamúzeum és Kádasi Éva egykori és jelenlegi lelkes diákjai – név szerint is kiemelve őket: Bori Dóra, Budán Miklós, Jó Virginia, Kocsis Lujza, Petrő Zsuzsanna, Varga

Kocsis Lujza:
Fatüzes tárgycsalád /
Lujza Kocsis:
Woodfired collection
 [2013] korongolt
 kőedény (Creaton) és
 porcelán, mázazott
 (sino-máz,
 szeladonmáz), fatüzes
 égetés: 1300 °C felett,
 magasság: 4–24 cm /
 wheeled stoneware
 (Creaton) and
 porcelain, glazed
 (Shino glaze, celadon
 glaze), wood firing:
 above 1300 °C,
 height: 4–24 cm

korlati lehetőséggel gyarapodott, míg a Gorka Kerámiamúzeum a tervezett alkotóműhelyéhez került jelentős lépésekkel közelebb. A hallgatók szempontjából rendkívül fontos, hogy egyetemi éveik alatt minél szélesebb eszköztárat sajátítsanak el, amelyet azután a gyakorlatban tudnak hasznosítani, ennek része a magas hőmérsékletű, fatüzes égetéstechnika és más szak ismerete, amely ugyanakkor nem korlátozódik a technológiára, hanem a tárgytervezés és -formálás egészére kiható alkotói szemlélet. Ez a tudás olyannyira inspiráló volt számukra, hogy többen közülük a Verőcén égetett tárgyaikkal jelentkeztek a Keramikum Westerland nagy múltú versenyére,⁹ amelyre – több műfaji kategóriában – fatüzes kerámiákkal lehet pályázni. Jó Virginia kerámiatervezés mester-szakon végzős hallgató kínáló tárgy-családját már biz-

tosan kiállítják a németországi helyszínen. Bízunk benne, hogy a verseny végeredményét megismerhetjük a nyárra tervezett *II. Gorka Tűz Fesztivál* keretében, a hallgatók alkotásaiból rendezett kiállításon a Gorka Kerámiamúzeumban.

NOVÁK PIROSKA
 muzeológus

Jegyzetek

1. A magyar kerámiaművészet alkotóinak és szervezeteinek szakmai találkozóját 2013. szeptember 2-án rendezték meg az Iparművészeti Múzeumban a *Művészet az agyag kolostorából* című kiállítás záróeseményeként.
2. Gorka Géza (1894–1971) nógrádverőcei villája és műhelye 1972-ben alakult emlékházzá, illetve múzeumná; jelenlegi kezelője a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága – Ferenczy Múzeum, mai neve: Gorka Kerámia Kiállítás.
3. Hivatalos, teljes nevén: Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi Kutatóközpontjának Anyag- és Környezetkémiai Intézete.
4. Nevét S alakú alaprajzáról kapta; Frederick L. Olsen kemencekonstrukcióiról lásd például: Frederick L. Olsen: *The Kiln Book*. A&C Black Publishers Ltd., London, 2011 [1973]; és az Olsen Super S gyorstüzelő című fejezetet: Néma Júlia: *Magas hőfokon. Közéltések a fatüzes kerámiáboz*. Scolar Kiadó, Budapest, 115–122.
5. Gorka Lívია: Osztható vagy oszthatatlan. In: *Gorka Géza 1894–1971*. Szerk. Csenkey Éva és Szabó Lilla. Iparművészeti Múzeum – F. Szelényi Ház, Budapest – Veszprém, 1994. 10. [Megjelent Gorka Géza századik születésnapja alkalmából, az Iparművészeti Múzeumban rendezett kiállításra.]
6. Csenkey Éva: Gorka Géza (1894–1971). In: *Gorka Géza 1894–1971*. I. m. 17–18.
7. „Az ő szellemében dolgozó és a főiskolán diplomázó növendékek támogatására [1963-ban kapott – N. P.] Kossuth-díjának egy részét alapítványként ajánlotta fel.” Gorka Lívია: i. m. 13.
8. A mázkísérleteket a *Kerámiatechnikák, műtermi gyakorlat 2*. elnevezésű órán készítették a 2012/2013-as tanév második félévében. A kurzust elvégző hallgatók: Jó Virginia, Kocsis Lujza, Molnár Melinda, Varga Gyöngyvér, Varga Laura, Varga Márton.
9. *Keramik Europas – Ceramics of Europe – 13*. Westerland-preis 2014.

A MOME diákjainak mázpróbai (porcelán, Creaton, KS és T4-es agyagokból készült lapokon) égetés után / Glaze test of students of the Moholy-Nagy University of Art and Design (on tiles of porcelain, Creaton, KS and T4) after firing Gorka Tűz Fesztivál, Verőce, 2013. augusztus / Gorka Fire Festival, Verőce, August, 2013